

- вивчити вплив міжконфесійної ситуації на розвиток продуктивних сил, динаміку соціальних процесів;

- дослідити регіональні й конфесійні особливості соціальної доктрини церкви, їх вплив на рівень життя населення.

Отже, сакральна архітектура виступає складним та багатограним об'єктом дослідження суспільної географії. Вивчення геопросторових аспектів релігійної сфери сприяє формуванню комплексного бачення культурного та соціально-економічного розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Архітектурно-просторова організація сакральних комплексів історичної Волині: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. архіт. наук: 18.00.01 - теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури / Гнатюк Лілія Романівна; Нац. акад. образотворчого мистецтва і архітектури. – К., 2010. – 20 с.

2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>.

3. Криворучко Ю. І. Архітектура сакральна [Електронний ресурс] / Ю. І. Криворучко // Енциклопедія сучасної України. – 2001. – Режим доступу до ресурсу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=44838.

4. Потапова А. Стан та особливості сакральної географії в умовах сьогодення / А. Потапова, В. Горбач. // Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: матеріали III Міжнар. наук.- практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 11-12 квітня 2019 р.) / за ред. Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк. – 2019. – С. 15–17.

5. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: навчальний посібник / Л. Т. Шевчук. – К. : Знання, 2007. – 349 с.

Мелимука Т.

*магістрантка II курсу спеціальності 106 Географія
Науковий керівник – викл. Гавришок Б. Б.*

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ОСВОЄННЯ ТЕРИТОРІЇ БОРЩІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Територія Борщівського району характеризується своєрідними геологічною будовою, рельєфом, мікрокліматом, рослинним і тваринним світом. Фізико-географічні особливості даної місцевості вплинули на час заселення і специфіку господарства. Сприятливі ландшафтно-кліматичні умови визначили відносно раннє освоєння річкових долин досліджуваного регіону. Це, у свою чергу, спричинило інтенсивну антропогенну трансформацію природи, вивченість якої на даний час є досить поверховою і фрагментарною.

Під *освоєнням* розуміємо «будь-яке використання площ, які раніше не використовувалися, в господарських цілях, для будівництва доріг і населених пунктів» [3]. Передумовою освоєння є заселення території. Наукові засади аналізу процесів заселення та освоєння природних геосистем викладені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Р. Кудиркене (1973), В. Дергачова (1975, 1979), Л. Воропай і М. Куниці (1982), С. Романчука (1998), М. Нікітіної (1999), А. Гуні (2005), В. Круля (2002), І. Ковальчука (2006) та ін.

Заселення та освоєння території Борщівського району опосередковано розглядалось у дослідженнях, що проводились для більших регіонів (Західної України, Поділля), або ж стосувались окремих часових зрізів (палеоліт, енеоліт). З географічних позицій процеси освоєння Борщівського району залишаються слабо вивченими, що й зумовлює *актуальність* нашого дослідження.

Основний виклад матеріалу. На основі зібраних даних про археологічні знахідки в межах території дослідження нами складено картосхему їх локалізації (рис. 1).

Провідну роль у розміщенні поселень давніх людей відігравала наявність крайових (маргінальних) ландшафтів. На це вказували Л. Гумільов (1990), Ф. Мільков (1990), П. Дем'янчук (2003) та ін.

Згідно з археологічними дослідженнями, перші люди на досліджуваних теренах з'явилися у пізньоашельську добу раннього палеоліту, приблизно 300-100 тисяч років тому. Наші далекі предки селилися поблизу річок, а стрімкі та високі береги, які були повсюдно вкриті лісами, надійно захищали їх від холодних вітрів та нападів ворога. Велика кількість джерел води та поклади кременю в сеноманських відкладах Подністер'я сприяли порівняно ранньому заселенню людьми земель Борщівського краю. Фізичним типом людей в той час був архантроп (пітекантропи, синантропи). Знахідки часів палеоліту представлені нуклеусами, знаряддями праці (кутові скребла, ножі, кам'яні сокири) та кістками тварин (мамонтів, носорогів, оленів).

Мезолітичні пам'ятки (11-8 тис. років тому) є не достатньо вивченими. В добу енеоліту (4-3 тис. років до н. е.) регіон був густо заселений (рис. 1) представниками так званої трипільської культури.

Останні були переважно осілими землеробами, скотарями і гончарами, що визначило розташування їхніх поселень на родючих ґрунтах з покладами лесів (сировина для кераміки). Важливим чинником продовжували залишатися родовища кременю і близькість річок. Щодо впливу трипільців на ландшафти існують діаметрально протилежні точки зору: від абсолютної гармонії до хижацького винищення природної рослинності. С. Романчук [4] досить переконливо

обґрунтовує саме другу версію. Ми також підтримуємо її, адже історично доведеним є факт існування трипільських протоміст з кількатисячним населенням. Такі скупчення людей мали чимось харчуватися, а при відсутності будь-якої агротехніки це вело до деградації природного середовища.

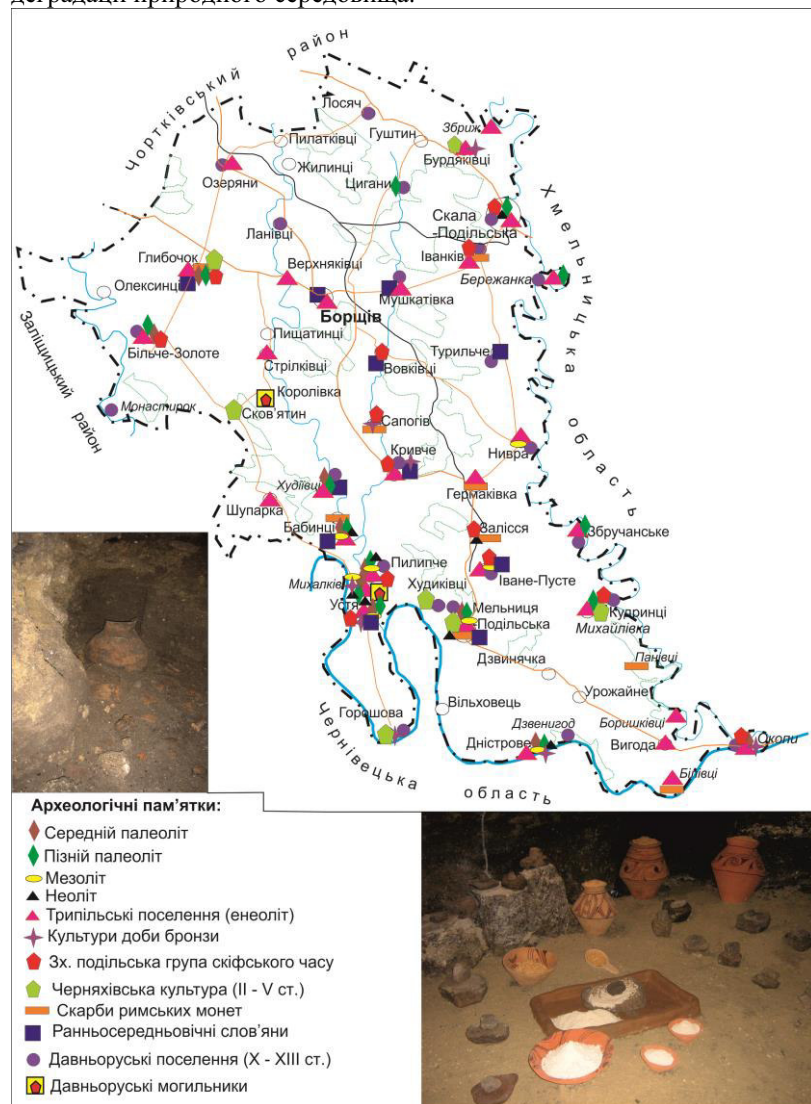

Рис. 1. Освоєння території Борщівського району в археологічний період історії

Найцікавішу із трипільських пам'яток Борщівського району виявив у 1820 р. Я. Хмельницький. Цією пам'яткою є печера Вертеба, недалеко від Більче-Золотого. Саме тут було знайдено багато кам'яних знарядь праці: сокири, керамічні вироби, статуетки, фігури тварин [1].

В епоху бронзи і раннього заліза в межах досліджуваної території проживали племена різних археологічних культур. На території Борщівського району було виявлено скіфське поселення другої половини VII-III ст. до н.е. біля сіл Іване-Пусте та Залісся. Поселення локалізувались переважно неподалік водойм і складались з напівземлянок, або наземних каркасних жител. Провідним видом господарювання виступає скотарство. Останнє зумовлено аридизацією клімату.

На протязі II-V ст. після Хр. досліджувану територію заселяли племена черняхівської культури. Підтвердженням цього є численні поселення та могильники. Селища черняхівців розташовувались по берегах річок, озер, струмків на схилах південної експозиції. Причина цього – землеробсько-скотарський уклад господарства. Сіяли пшеницю, ячмінь, просо, гречку, жито, овес. Розводили рогату худобу, свиней та коней. Розвинутими були металургія, гончарство, ткацтво. Аналіз закономірностей розташування черняхівських поселень на Західному Поділлі представлено у публікації Б. Строченя (2002).

У середині першого тисячоліття після Хр. відбувається суттєва трансформація природних систем за рахунок розвитку так званого підсічного землеробства: для збільшення площ під посіви вирубують та випалюють ліси. Окрім цього деревина була потрібна і для будівельних матеріалів та палива. В результаті спостерігається зменшення частки заліснених територій у структурі ландшафтів, зростає ступінь антропоїзації [1].

У наступні століття досліджувану територію заселяли слов'янські племена. Слов'яни оселялися на берегах річок в неукріплених селищах навколо яких знаходились зручні для обробітку землі. Поселення захищалися природними перепонами (ярами, болотами, річками). Слов'яни сіяли просо, пшеницю, розводили різноманітну домашню худобу, займались рибальством, полюванням. Найбільш розвинене серед ремесел було залізобне виробництво та гончарство.

Територія Борщівського району доволі багата на археологічні пам'ятки. Освоєння регіону людиною простежується від мустьєрської культури палеоліту. Маємо численні знахідки енеолітичної трипільської культури. Також було зафіксовано перебування в регіоні носіїв археологічних культур епохи бронзи і раннього залізного віку, зокрема західноподільської групи скіфського часу. Зафіксовано в Борщівському

районі і поморську культуру яка існувала наприкінці IV-II ст. до. Хр. Для кожної з археологічних культур характерними були свої, властиві лише їй, риси матеріального та духовного буття. Разом з тим, можна спостерігати і певну наступність в розвитку окремих археологічних культур. Досить цікавим є черняхівські поселення з величезною кількістю римських монет [1].

Список використаних джерел

1. Бойко М. Розкопки в Більче-Золотому: (Наукові дослідження печери Вертеби в Борщові краєзнавчого музею) / М. Бойко. // Галицький Вісник. – 2004. – №8.
2. Левчук М. Мезолітичні пам'ятки Борщівського району / М. Левчук. // Джерело. – 1994. – С. 121–125.
3. Реймерс Н. Ф. Словарь терминов и понятий, связанных с охраной живой природы / Н. Ф. Реймерс, А. В. Яблоков. – М.: Наука, 1982. – 144 с.
4. Романчук С. П. Правобережний лісостеп України як етногеоекологічна ніша трипільців // Історична географія: початок XXI сторіччя / Зб. наук. праць. – Вінниця: Теза, 2007. – С. 53 – 64.
5. Сохацький М. У пошуках минулого: (Археологічні розкопки на Борщівщині) / Галицький Вісник. - 1997.
6. Ситник О. Унікальна археологічна пам'ятка:(Стоянка неандертальців біля с. Великий Глибочок). / О. Ситник. // Подільське слово. – 1997. № 13.

Сеник Ю.

*магістранка II курсу спеціальності 106 Географія
Науковий керівник – доц. Потокій М. В.*

ФУНКЦІЇ СТОЛИЧНИХ МІСТ ЯК ОБ'ЄКТІВ ТУРИСТСЬКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Столиці відіграють унікальну роль в житті країн, виконуючи соціальні, економічні, політичні, наукові та інші функції. У сучасних умовах столичне місто є складним багатостороннім і міждисциплінарним об'єктом, з особливою інфраструктурою та певними специфічними властивостями і функціями, які слід враховувати у процесі туристсько-географічних досліджень.

Результати дослідження та їх обговорення. Відомо, що більшість столичних міст є найбільшими економічними, адміністративними, культурними центрами країни. Великих столиць із людністю понад 2 млн. осіб, у світі налічується понад 40. Серед них найбільшими є Делі, Сеул. До середніх столиць належать міста з населенням від 500 тис. до 2 млн. осіб (їх є близько 80), наприклад, Дамаск, Відень. Невеликих столиць (з людністю від 100 до 500 тисяч осіб) у світі біля 40,